

השבט האבוד

את כל מה שלמד מהקולנוע
על האינדיאנים נאלץ פרופ'
עמוס מגד לשכוח, כשחי
במשך שנתיים בקרב בני
המאיה במקסיקו

אריאל הורוביץ | 18

26.76x33.01	2/7	18 עמוד	מקור ראשון - דיוקן	04/2019	67997786-9
מאגנט - הוצאת ספרי - 25910					

סיפור

אהבה

אינדיאני

27.08x33.61	3/7	עמוד 18	מקור ראשון - דיוקן	04/2019	67997787-0
מאגנט - הוצאת ספרי - 25910					

מתפללים לאלים במערה אבל גם מבקרים בכנסייה, מנותקים מטכנולוגיה אבל נוסעים באוטובוס לעיר הגדולה: תרבות האינדיאנים בני המאיה במקסיקו רחוקה מאוד מהדימוי ההוליוודי המוכר, מסביר פרופי עמוס מגד, שבעצמו חי באחד הכפרים שלהם במשך שנתיים. לרגל הוצאת ספר בעריכתו, שעוסק בחוסר הלחימה הספרדי נגד הילידים באמריקה, הוא מספר על המסורת ששורדת בקושי בפריפריה של העולם, ועל הקשר המשפחתי העמוק שיצר עם בני השבט האינדיאני העתיק **אריאל הורוביץ**
צילום: דורון גולן - גייני

26.12x32.41	4/7	עמוד 20	מקור ראשון - דיוקן	04/2019	67997811-8
מאגנט - הוצאת ספרי - 25910					

"מגיל צעיר הייתה לי משיכה חזקה לתרבויות פרימיטיביות". פרופ' מגד

בעי פנים, חנית, תכשיטי כסף ונוצות המעטרות את הראש. אלה הדימויים העולים במחשבתו של כל אדם מערבי כשהוא נתקל במילה "אינדיאנים". כך הם מופיעים בסרטים, בחוברות קומיקס, בתחפושות לפורים ובחגניות צעצועים. אבל כשאני שואל את פרופ' עמוס מגד מאוניברסיטת חיפה מה מוטעה בדימוי הפופולרי הזה, הוא משיב: כמעט הכול.

כשמגד, היסטוריון וחוקר שבטים ילידיים, רק התחיל ללמוד על הקבוצות האינדיאניות השונות,

הוא הבין עד מהרה שהמציאות מורכבת בהרבה מכפי שמציגה אותה התרבות הפופולרית. אחרי שנתיים מכוננות של חיים בכפר נידח במקסיקו, הוא כבר ידע שהדימוי לא רק שגוי, אלא ממש מופרך. "יצאתי לשם כדי לחקור את בני המאיה - שבט עתיק שחי במרכז אמריקה ובדרומה זה אלפי שנים", הוא מספר. "הגעתי לצ'אנאל, כפר של המאיה במדינת צ'אפס שבדרום-מזרח מקסיקו. ביקרתי את נשיא הכפר והתחלתי ליצור קשרים. הוא שלח אותי ליישוב מבודד בפריפריה של צ'אנאל, שכדי להגיע אליו צריך ללכת ברגל 20 ק"מ. זה כפר בלי חשמל ובלי מים, שמתגוררות בו עשרים משפחות בלבד.

"לאט-לאט עברתי טרנספורמציה, ופניהם התחילו להיראות לי מוכרות. זיהיתי חווי פנים שהזכירו לי אנשים אחרים שאני מכיר. אפילו הכפר נראה לי מוכר, והזכיר לי עיירות יהודיות בפולין - שבילים לא מרוצפים, אדמה, בוץ, צריפים. דברים שרואים בתמונות מלפני מלחמת העולם השנייה"

צילום: אי.א.ר.פי

רגשי נחיתות מול המקסיקנים הדוברים ספרדית. אינדיאניות במדינת צ'אפס (משמאל)

חייתי עם בני משפחה אחת בתוך צריף, עבדתי איתם בחקלאות, עליתי איתם לרגל למערות, ובסופי שבוע חזרתי לסך-קריסטובל, העיר שבה נת הזוג שלי ואני שכרנו דירה."

איך קיבלו אותך ילידי המקום?

"בהתחלה היה קשה לתקשר איתם, כי הם ידעו מעט מאוד ספרדית, אבל לאט-לאט למרתי בעצמי את השפה שלהם. להפתעתי הרבה, הם קיבלו אותי מאוד בטבעיות מהרגע הראשון. הייתה אפילו הצנעה ביישוב, מי ייקח אותי תחת חסותו. רצו אותי כדי שאוכל לעזור בחקלאות ובמכירת סחורות בעיר הגדולה. אני עשיתי עבורם מעין תיווך תרבותי.

"אנחנו מדברים על אינדיאנים כפריים

לכל דבר, שמגדלים דברים בסיסיים -

תירס, שעועית, פלפל, ירקות קטנים

וקצת בהמות עבודה. הם מאוד לא

מוזוהים עם המדינה והלאום, עם

הפרלמנט, עם מוסדות השלטון -

כל סמלי הריבונות לא מדברים

אליהם. הם כן בקשר עם אנשים

מקבוצות אחרות בתוך המאיה,

בעיקר נפגשים איתם בשווקים

אזוריים, ומחוברים מבחינת השפה

והתרבות."

איך נראה סדר היום שלך שם?

"הייתי קם בכל בוקר בחמש,

והולך לעבוד בשדה עם המשפחה

שהתארחתי אצלה. אחת לכמה ימים היינו

עולים על סוסים, רוכבים במשך חמש שעות,

משאירים את הסוסים בחווה שהחכירה לנו

אותם, ועולים על אוטובוס שנסע שלוש שעות לסך

קריסטובל. אינדיאנים מכל הכפרים באזור מגיעים

לשוק העירוני שם כדי למכור סחורות, ואני הייתי

עומד עם ראש המשפחה ועוזר למכור את השמיכות

שהם טוו.

"אני זוכר איך בזמן הנסיעה באוטובוס לסך

קריסטובל התבוננתי באינדיאנים סביבי, וחשתי

"ברוכים הבאים לטריטוריה האוטונומית במרידה": שלט מטעם ארגון גרילה באזור

"הפכתי לאחד מהם". בני המשפחה האינדיאנית שמגד חי איתם במשך שנתיים בצ'ואאל

צילומים: עמוס מגד

ולהתפלל. אחר כך הם יוצאים מהמערה וממשיכים בעלייה לרגל לפסלו של קדוש קתולי שנמצא בכנסייה בכפר אחר, מרחק תשע שעות הליכה". מצד אחד אתה חי איתם, משתתף בכל הפעילויות היומיומיות שלהם, ומצד שני מנסה להתבונן מהצד ולאסוף מידע לצרכים מחקריים. לא הווית דיסוננס?

"ביומיום עצמו, בכפר, לא הרגשתי דיסוננס. דיברתי עם המקומיים בגובה העיניים, השתלכתי במשפחה שגרתית איתה, והרגשתי הזדהות עמוקה עם הצרכים שלה ועם העוני שלה. לא ניצלתי אותה להשגת אינפורמציה. הייתי מאוד עדין כשניסיתי לאסוף מידע. ישבתי בערב עם זקנים והקלטתי אותם, יצאתי לשווקים בינ'אזוריים בחגים, עליתי לרגל, ולפעמים גם ראיינתי אנשים בצריף שבו גרתי. בסופי שבוע, כשהייתי חוזר לעיר ומעלה על הכתב את כל ההקלטות, הייתי נכנס לפאזה מדעית יותר וזה היה קצת משונה. מסביבי היו אנשי העיר, שהם שונים מאוד מאלה שחייתי איתם בכפר. לכאורה הייתי אמור להרגיש נוח בעיר, אבל חשתי מחובר יותר לכפר האינדיאני ולתושבים שם."

"הפער בין המציאות לקולנוע הוא עצום. המערבונים וסרטי הילדים מתארים שבטים אינדיאניים בצפון-מערב אמריקה בתקופה מסוימת, ובני המאה לא קשורים לזה. הזים הם בכלל לא נפגשים עם האינדיאנים מארצות הברית"

טוב ומי פחות". הוא בחר בלימודים לטינו-אמריקניים באוניברסיטה העברית, ובהמשך קיבל מלגה כדי לצאת למחקר במקסיקו. בשתי שנות שהותו שם, בין 1980 ל-1982, חקר את דתם של בני המאה המקומיים, שהיא שילוב מעניין של נצרות קתולית ופגאניות. "את הדת המקורית שלהם הם מקיימים במשך אלפי שנים, והקתוליות חלחלה אליהם במאה ה-16, בזמן הכיבוש הספרדי. הכמרים הספרדים שהגיעו לאזור התחילו במלאכה אינטנסיבית של ניצור, ולצורך כך למדו את השפות המקומיות והשתלבו היטב במרחב. מה שמעניין הוא שהאינדיאנים לא כל כך התנגדו לנצרות. כרגע שהכמרים התקרבו אליהם והראו הזדהות עם התכנים התרבותיים שלהם - ההתנגדות נעלמה.

"התעניינתי בעירוב הדתי הזה. הייתי 'עולה לרגל' איתם למערות שבהן הם מתפללים למעין נציבים שמייצגים את האלים הקדמוניים שלהם. המקומיים נוהגים להניח גרות על קרקעית המערה, להשתחוות לנציבים האלה

< איך הם עוברים מטמורפוזה: שפת הגוף שלהם הייתה משתנה, הם היו מנמיכים את הראש וגראים כמו אבלים, בגלל רגשי הנחיתות שלהם כאינדיאנים אל מול המקסיקנים דוברי הספרדית. בערב, כשהם היו חוזרים לכפר, פתאום הגאווה שבה אליהם, והם נראו כמו קודם."

לאבד את האובייקטיביות

מגד (64) החל להתעניין בעמים מרוחקים ובאזורים נידחים כבר בגיל 14. "מגיל צעיר הייתה לי משיכה חזקה לתרבויות פרימיטיביות, במירכאות כמו בן. רציתי לנסוע, לחקור מגעים בין אוכלוסיות, להבין איך פועלות קבוצות קטנות. קראתי ספרים על מערות של האדם הקדמון ועל ציורי קיר, וזה עניין אותי מאוד. ההורים שלי ראו בזה משהו אוטורי, אבל עודדו אותי."

תחום העניין שפיתח היה חריג בתוך משפחת האצולה הספרותית התליאביבית שבה גדל: אביו הוא הסופר אהרן מגד, חתן פרס ישראל שהלך לעולמו לפני שלוש שנים; אמו היא הסופרת וחוקרת הספרות אידה צורית; אחיו וגיטנו, אייל מגד וצרויה שלו, סופרים גם הם. "בשנות העשרה שלי כתבתי שירים פה ושם", הוא אומר, "אבל לא מעבר לכך. התרחקתי מהעולם הזה למחוזות אחרים, אולי מתוך רצון להימנע מתחרות פנימית בבית, של מי יותר

צילום: באדיבות יס

דימוי רחוק מהמציאות. מתוך הסרט "רוקד עם זאבים"

"עולם שלם קרס בשנת 980 לספירה, מסיבות שאינן ברורות. המרכזים הגדולים של בני המאיה התפרקו, התושבים נפוצו לכל עבר. כשהספרדים הגיעו במאה ה-16, האינדיאנים נלחמו בהם, אך לבסוף נכנעו והתנצרו. היום 60 אחוז מהאוכלוסייה במקסיקו מעורבת"

ועל הזכות למלחמה", מאת פרנסיסקו דה ויטוריה (תרגום: נתן רוז, הוצאת מאגנט). הספר כולל שתי הרצאות של ויטוריה, תיאולוג ופילוסוף ספרדי בן המאה ה-16, שהניחו את היסודות לדיני המלחמה המודרניים ולמשפט הבינלאומי. בכל דיון מקיף במוסר לחימה עולה שמו של ויטוריה, שנחשב להוגה חדשן על רקע תקופתו. "הוא פעל בימים של מלחמות דת עזות ואינטנסיביות, עידן סוער מבחינה פוליטית, צבאית ודתית", מציין מגד. "ויטוריה ניצב בחזית

מגמה אינטלקטואלית שבחנה מחדש את האתיקה המערבית האירופית. בהרצאותיו הוא מתבסס על הידע שלו, כמשפטן שעוסק גם בדיני פלילים ורכוש, ועובר משם לשאלות הגדולות, הבינלאומיות, שעולות מתוך הכיבוש הספרדי של 'העולם החדש'. הספרדים ראו את ההשתלטות שלהם על העמים הילידיים כדבר מובן מאליה, בלי שום נקיפות מצפון והתלבטות אם זו מלחמה צודקת או לא, וויטוריה מעמיד את כל זה בסימן שאלה. והוא אומר לספרדים בני זמנו שאסור להם לכבוש את השטחים האלה?

"הוא לא אומר להם לא לכבוש, אבל הוא מנסה להפוך את הכיבוש הזה למעשה מוסרי ונאור. ויטוריה שואל: מי בכלל אמור להחליט על יציאה למלחמה? שליטי התקופה היא ראו את ההחלטה הזו כזכותם הטבעית, אבל ויטוריה קובע שדת למשל היא לא סיבה לצאת למלחמה, וגם לא השבת רכוש שהופקע ממך, או נקמה על נזקים שנעשו לך. אתה יכול לפגוע ביריב כדי להחזיר לעצמך טריטוריות שנכבשו, מותר לך לפצות את עצמך על הנכסים שנלקחו ממך, אבל אסור להגזים, אסור להפריז בתגובת הנגד.

"היציאה למלחמה, קובע ויטוריה, דורשת התלבטות, ונחוץ לשם כך מעגל מקבלי החלטות גדול הרבה יותר משהיה נהוג באותה תקופה. הוא דורש שהחלטה לא תהיה רק בידי השליט עצמו והיועצים הקרובים שלו. צריך דיון רחב שבו יוסבר מהן הסיבות למלחמה, מה הגורמים, מה אנחנו רוצים להשיג. כמו הדיונים שיש היום. אם אין מטרות, המלחמה לא מוצדקת".

רופאים ללא גבולות', כדי שיעניקו טיפול למחלות עיניים תורשתיות שמהן סובלים המקומיים. לצערי זה לא הלך. במבט מקצועי, אקדמי, אולי הייתי מעורב יותר מדי, ברמה שכמעט גורמת לאבד את האובייקטיביות. אבל הרגשתי שליחות, רציתי לעזור ככל יכולתי".

משחית, אבל לגיטימי לאהרונה ראה אור ספר חדש בעריכתו של מגד, "על האינדיאנים

< הרגשתי שהפכתי לאחד מהם". איך זה קורה בעצם? אתה הרי לא אחד מהם. "זה קורה בהדרגה. כשפגשתי אותם לראשונה, הם נראו לי שונים, זרים. לאט-לאט עברתי טרנספורמציה בתוכי, ופניהם התחילו להיראות לי מוכרות. זיהיתי תווי פנים שהוכירו לי אנשים אחרים שאני מכיר. אפילו הכפר עצמו נראה לי מוכר. היו בו מראות שהוכירו לי עיירות יהודיות בפולין - שבילים לא מרוצפים, אדמה, בוץ, צריפים. דברים שרואים בתמונות שחור-לבן מלפני מלחמת העולם השנייה".

האינדיאנים במקסיקו מחולקים לשתי קבוצות עיקריות: האצטקים, שחיים במרכז המדינה, והמאיה בדרום-מערב ובדרום-מזרח. "בני שבט המאיה לא קוראים לעצמם 'מאיה', אומר מגד. "זה שם כולל שניתן להם בגלל השייכות התרבותית המשותפת שלהם. הם מכנים את עצמם על פי הניב המקומי, העיר הסמוכה או היישוב שהם גרים בו". מאחורי האינדיאנים הכפריים האלה עומדת תרבות מפוארת ומפותחת שנכחדה באחת. "בשנות השיא של המאיה, בין המאה השלישית למאה השמינית לספירה, היו להם ערים בנות עשרות אלפי תושבים, מקדשים, דרכים, ארכיטקטורה ודת מפותחת. זה היה עולם שלם שקרס בשנת 980 לספירה, מסיבות שאינן ברורות. המרכזים הגדולים התפרקו, והתושבים נפוצו לכל עבר. כשהספרדים הגיעו במאה ה-16, בני המאיה ניסו להילחם בהם, אך לבסוף נכנעו והתנצרו. היום שישם אחוים מהאוכלוסייה במקסיקו היא מעורבת, ואפשר לזהות תווי פנים אינדיאניים ברחובות הבירה.

"דימוי האינדיאנים שיש לנו בראש מהוליווד ומסרטי דיסני, רחוקים מאוד מהמציאות של מקסיקו ודרום אמריקה. הפער הוא עצום. ישראלים שמטיילים שם רואים שמדובר באנשים כמוני וכמוך, ולאט-לאט משנים את התפיסות שלהם. המערבונים וסרטי הילדים מתארים שבטים אינדיאניים שהיו בצפון-מערב אמריקה בתקופה מסוימת, אבל בני המאיה בכלל לא מרגישים קשורים לזה, וגם לא נפגשים עם האינדיאנים מארה"ב. מדי פעם מתקיימים כנסים בינלאומיים של שבטים ילידיים מיבשת אמריקה, ונוכחים שם כמונן נציגים של המאיה, אבל אין שום חיבור מעבר לכך. כל קבוצה כזו עומדת בפני עצמה, ואין מגע בין הקבוצות השונות. המילה הגדולה הו, 'אינדיאנים', מורכבת יותר ממה שחושבים".

מה מאפיין את האינדיאנים שאתה פגשת? "אנחנו מדברים על אוכלוסיות כפריות של עובדי אדמה שמנהלים חיים חסרי יומרות. הם רחוקים מספיק מהערים הגדולות כדי לא להסתנוור מהעושר, לא לרצות להגר אליהן. כשהם באים לעיר כדי למכור, הם לא מסתכלים ימינה ושמהלה, נושאים את הסחורות שלהם על הגב וחוזרים לכפר. יש להם חיי משפחה רגילים לגמרי, והם מתקיימים בכבוד, אבל באופן בסיסי ביותר".

שזה אומר בלי חשמל או טכנולוגיה. "נכון. לא רק טכנולוגיה: אין כמעט מוצרים חומריים מן התרבות המערבית המודרנית. תראה שם אולי קערת פלסטיק שמישהו קנה בעיר לפני עשרים שנה, אבל חוץ מזה - כלום. הם מבשלים על מדורה, בעזרת דליים וקורות עץ".

מעבר לעניין האנתרופולוגי, אומר מגד, הוא הרגיש שיש לו שליחות חברתית אידיאולוגית להגשים שם. "היו בכפר הרבה חולי שחפת שלא יכלו להגיע לבית החולים הקרוב. עזרתי לארגן טנדרים שיובילו אותם לשם במהירות האפשרית, בדרכים לא-דרכים. לפני כמה שנים גם ניסיתי לסדר שיגיעו לכפר הזה שליחים מארגון

תפיסה חדשנית ביחס לכיבוש עמים ילידיים. פרנסיסקו דה ויטוריה וכריכת הספר

שילוב של נצרות קתולית עם פגאניות. מקדש של בני המאיה בעיר העתיקה פלוקה, מקסיקו

מרקוס, הוא אדם מתוחכם ומורכב שאיגד סביבו לוחמי חופש מהכפרים, ונתמך גם על ידי האליטה האינטלקטואלית מהבירה מקסיקו סיטי. הם יצרו מין רשת של כפרים באזור המזרחי של צ'יאפס, ופתחו פתח לאוטונומיה של האוכלוסייה הזו.

"כשהגעתי לשם לפני שלוש שנים ראיתי את סמלי תנועת הגרילה לאורך הכביש שמוביל אל הכפר, וכך נודע לי על המצב הפוליטי החדש. אגב, גם קודם לכן הייתה לכפרים אוטונומיה מסוימת: הם יכלו למשל לקבוע את סוג החינוך של ילדיהם, איך יתחלקו האדמות שלהם, ואיך יתנהלו העניינים המשפטיים הפנימיים. הגרילה רוצה לקחת את זה צעד אחד קדימה".

החיבור של מגד עם האינדיאנים התפתח הרבה מעבר למחקר ולביקורים אקראיים: באמצע שנות התשעים החליטו הוא ובת זוגו לאמץ שני ילדים משבטי המאיה. "לא הצלחנו להביא ילדים לעולם, והתחלנו לחשוב על דרכים אחרות. בגלל הקשר שלי עם האזור והשפה, היה זה טבעי שנאמץ משם, ממקום שקרוב לליבנו. נסענו לגואטמלה, שכמעט חצי מהאוכלוסייה שלה הם בני מאיה, ובמשך שלושה חודשים חיינו בעיר הבירה. את שחף, הבן הבכור שלנו, אימצנו 12 שעות אחרי שנולד. אמא שלו לא רצתה לגדל אותו, והוא עבר אלינו היישר מבית החולים. היום הוא בן 25, אחרי שירות בצה"ל, וחי כאן כישראלי לכל דבר".

שחף, מספר מגד, התעניין מגיל צעיר בתרבות המאיה, קרא על השבטים האינדיאניים, ולפני כשלוש שנים החליט שהוא רוצה לפגוש את אמו הביולוגית. בתום מלאכת בילוש קצרה איתרו את האם, והיא הביעה את הסכמתה לפגוש את בנה. "זו אישה שחיה במקום שכוח-אל במערב גואטמלה, קרוב לאוקיינוס השקט, עם בעל ושני ילדים שיש לה ממנו. אנחנו לא יודעים מי האב הביולוגי של שחף, והיא גם לא רצתה להגיד. הכרנו גם את אחיו הבכור של שחף, שגדול ממנו בשנתיים והוא כלל לא ידע על קיומו, וכן שתי אחיות נוספות. המפגש המשפחתי היה מרגש ומשמעותי מאוד בשבילנו. בעיקר שמחתי בשביל שחף, שקיבל את החיבור הזה. אני חושב שמאוד חיוני שלאדם תהיה המשכיות עם השרשרת שלו. שלא יהיו קונפליקטים פנימיים. זה יוצר מעין השלמה: הוא מכיר את המקורות שלו ויודע עליהם, ואז חוזר לחיים שלו כאן, בארץ".

שנתיים אחרי שצירפו למשפחתם את שחף, יצאו שוב מגד ובת זוגו לגואטמלה ואימצו את מאי, שהייתה אז תינוקת בת כמה שבועות. "היא דווקא לא רוצה שום קשר עם העבר שלה", אומר מגד על בתו, שמסיימת בימים אלו שירות לאומי. "כשנסענו לטיול משפחתי בגואטמלה, לאורך כל הדרך היא לא הסתכלה מהחלון. היה לה קשה לראות פנים שדומות לשלה, היא רצתה להתנתק מזה. לשניהם יש קונפליקטים עם עניין הזהות. זה נושא לא פתור שמקשה עליהם, במידות שונות. האישיו קיים כל הזמן: גוון העור, תווי הפנים. אנשים לא מבינים בדיוק מאיפה הם, מה הם. גם אנחנו כהורים התמודדנו לא פעם עם אנשים גסי רוח שאמרו דברים כמו 'מה, זה הבן שלך?' איך המלצתם לילדים להתמודד? "אנחנו גרים בחיפה, והם למדו בבתי ספר פתוחים ונאורים יחסית, וכמעט לא ספגו הערות פוגעניות. פה ושם היו אולי הערות על גוון העור, אבל לא דברים חמורים יותר. כשאני איתם ושומע עובדי אורח אומרים דברים לא לעניין, זה כואב. כמו סכין בלב. אנחנו בכל אופן הצענו להם כבר מגיל שלוש להיות פתוחים לגמרי עם העניין, להצהיר בפה מלא על כך שהם נולדו בגואטמלה ואומצו. כל הסביבה שלהם ידעה, ולא הייתה עם זה שום בעיה. ההפך, אפילו העריכו את זה." ■

"כשנסענו לטיול משפחתי בגואטמלה, מאי לא הסתכלה מהחלון. היה לה קשה לראות פנים שדומות לשלה, היא רצתה להתנתק מזה. גם לשחף יש קונפליקטים עם עניין הזהות. האישיו קיים כל הזמן: גוון העור, תווי הפנים. אנשים לא מבינים בדיוק מאיפה הם, מה הם, אומרים לנו דברים כמו 'מה, זה הבן שלך?'"

ישירים, עקיפים, ובלתי מעורבים - כמו דיפלומטים, סוחרים, נשים וילדים.

"הייתה הקשבה לרעיונות האלה בתקופתו. מעגל גדול של תלמידים לשעבר והוגי דעות יצרו בעקבותיו אסכולות מקומיות בפרו, ברומא, בסלמנקה ובליסבון, והתחילו לגלגל את העקרונות האלה ולהפוך אותם למעשיים. אנחנו יודעים גם שקרל החמישי, מלך ספרד וקיסר האימפריה הרומית, התייעץ עם ויטוריה בסוגיות של יחסים בינלאומיים. העובדה שלא נגעו בו לרעה, בתקופה עקובה מדרם יחסית, מעידה משהו. את האינקוויזיטור הראשי של ספרד השליכו באותם ימים לשבע שנים בכלא, בחשד שספג רעיונות כפירה במהלך המסעות שלו - אבל ויטוריה הרצה את דבריו במשך עשרים שנה, ולא אסרו אותו. זה אומר שהוא היה אדם מרכזי מאוד, נחוץ מאוד למלוכה - אולי כעלה תאנה, אבל אני חושב שלא רק".

השורשים יוצרים השלמה

לאורך השנים המשיך מגד לשמור על קשר עם בני הכפר שבו התגורר לצורך מחקר, ואף חזר לבקר בו כמה פעמים, האחרונה שבה ב-2016. "היום מוביל לשם כביש, שלא היה קיים בשנות השמונים", הוא מספר. "לפני עשר שנים הם התחברו לחשמל. אבל השינוי העיקרי הוא המצב הפוליטי: מ-1994 פועלת באזור תנועת גרילה שמנסה למרוד בשלטון המרכזי, בשם של הכפרים האינדיאניים. מנהיג התנועה, קולונל

הכבוש הספרדי הוא עדיין פצע מדמם באמריקה הלטינית: בחורש שעבר פנה נשיא מקסיקו, אנדרס מנואל אוברדור, אל ממשלת ספרד ואל האפיפיור בדרישה שיביעו חרטה על ההשתלטות האלימה שהתרחשה במאה ה-16. הממשלה הספרדית מצידה הודיעה כי "אי אפשר לשפוט את הגעת הספרדים לפני 500 שנה לטריטוריה שהיא כיום מקסיקו לפי שיקולים בני זמננו". לנוכח הדברים האלה, מגד מצביע על החרשנות של ויטוריה גם ביחס שלו כלפי האינדיאנים שחיו בשטחים העצומים שנכבשו. "ויטוריה מוכיח לבני זמנו שהמקומות האלה אינם ריקים מאדם. הם מיושבים, וכל דיני הרכוש שחלים בין הספרדים ובין עצמם, צריכים לחול גם במשפט בין העמים. זה לא שאפשר פשוט להשתלט על נכסים של עם אחר ולהגיד 'זה מגיע לנו ולא להם, כי הם ברברים'".

"ושוב, הוא לא שולל את הכיבוש. הוא אומר שלכל אומה יש זכות למגעים, לקשרים מסחריים-תרבותיים עם עמים אחרים, ולמיפוי של טריטוריות חדשות. עם זאת, אי אפשר באופן אוטומטי להשתלט על טריטוריות ועל נכסים טבעיים, ולהגיד 'זה שלנו'. מותר רק לגשש כדי ליצור הסכמים בינלאומיים ברשות השליטים הריבוניים של אותן טריטוריות. זה עוד דבר מעניין, קפיצת דרך ענקית: הוא מכיר בזכות של שליטי השבטים הילידים לקבל החלטות. הטענה שלו אומרת שכל עוד אין התנגדות פיזית לוחמנית מצידם, אין צידוק למלחמה".

אבל אפשר להניח שתמיד תהיה התנגדות מצד מי שמנסים לכבוש את ארצו, ולכן בפועל, במעט תמיד יהיה מוצדק להילחם.

"זה נכון. ויטוריה הוא בן תקופתו, ויש גבול גם למה שאדם מקורי ויצירתי כמוהו יכול לעשות לנוכח המוסכמות של זמנו. כשאני מלמד באוניברסיטה את כתביו, הסטודנטים לא פעם מפקפקים בכוונות שלו ומצביעים על הפגמים בהצהרות שלו, על המקומות שבהם הוא הולך סחור-סחור. אבל זה לא גורע מהחידוש של ויטוריה, משום שלפניו כמעט לא היה דיון בינלאומי על מה מותר ומה אסור, במי מוצדק לפגוע ובמי לא. למשל, ויטוריה מתווה מעגלים של מעורבים במלחמה:

דורש ממשלת ספרד להביע חרטה על הכיבוש. נשיא מקסיקו אנדרס מנואל אוברדור